

De voordelen van ziekte

Arko Oderwald

Kinderen van een jaar of vier zijn meestal nog niet zo goed in staat om ziektesymptomen goed onder woorden te brengen. Een klassiek voorbeeld is de klacht buikpijn bij een middenoorontsteking. Dat verandert als kinderen zo'n 9 jaar of ouder zijn. Dit beter kunnen benoemen en kennen van ziekte geeft ons echter ook de mogelijkheid om ziekte te simuleren. Het simuleren van ziekte is verleidelijk, want ziekte heeft niet alleen maar nadelen, maar ook voordelen, zo ontdekt ieder kind. Wie van ons is er nooit schoolziek geweest?

De socioloog Talcot Parsons introduceerde in 1951 de term Sick role. De rol van de zieke bestond volgens hem uit rechten en plichten, ieder weer in tweeën opgedeeld.

De plichten van de zieke bestaan uit:

Proberen beter te worden en
daarvoor competente hulp te zoeken en coöperatief te zijn met de hulpverlener

De rechten van de zieke bestaan uit:

Niet mee te hoeven doen aan de normale sociale conventies en eisen
Niet verantwoordelijk te zijn voor zijn of haar conditie

Voor Parsons hanteerde Freud al de begrippen primaire en secundaire ziekte winst, waarmee hij zowel de intrapsychische als sociale voordelen van ziekte bedoelde.

De voordelen van ziekte kunnen, eenmaal uit hun context gehaald, op grond van bewuste en onbewuste motieven zich verzelfstandigen en daardoor een eigen leven gaan leiden.

Mijn eigen interesse voor dit fenomeen werd opgewekt door een klein project waarvoor ik de afgelopen drie jaar een aantal reizen maakte naar plaatsen die een belangrijke rol spelen in een aantal ziekeromans. U moet daarbij bijvoorbeeld denken aan Davos en De Toverberg. Ik heb daarover een aantal artikelen geschreven, waarvan er vijftal gepubliceerd zijn. Na drie jaar is nu de tijd gekomen om deze artikelen met elkaar te verbinden. Een belangrijke rode draad door al deze romans is precies waar ik deze lezing mee begonnen ben: de voordelen van ziekte. Het is nu niet bepaald een onderwerp dat erg in de wetenschappelijke belangstelling staat, en daarom wil ik het ook gebruiken om tegelijkertijd te laten zien waarom romanliteratuur soms een goede bron is voor inzichten in ziekte en ziekzijn die maar moeizaam elders voor het voetlicht komen, maar toch een belangrijke rol kunnen spelen in de ervaring van ziek-zijn.

Als medisch student werd ik al eens eerder getroffen door een college van een neurochirurg die vertelde over een mevrouw met een therapie resistente trigeminus neuralgie. Zij onderging uiteindelijk een urenlange operatie waarbij de zenuw bij het uittreden uit de hersenstam werd doorgesneden. Nu was zij verlost van haar klachten, maar diende precies daarover een klacht in. Het bleek dat zonder haar klachten haar leven, dat zich rond haar klachten had gecentreerd, in duigen was gevallen.

Ik zal aan de hand van romans uit mijn project laten zien waarom ziekte ook verschillende voordelen heeft.